

Varbola rahvald on oma kultuurilugu. Selle sajandi 20ndail ja 30ndail aastail olid tähtsamad kohalikud kesksed Põlli ja Vardi, mis praegu kannab Varbola nime. Selles kandis oli mitu kooli, tehti näitemängu ja koorilaulu, tantsiti rahvatantse ja puhuti pasunaid.

Arhiivides on Varbola kandi koolide ja kultuuriloo kohta materjale vähe. Kodulooliste uurimistööde kokkuseadmisel on abiks olnud põliselanike mälestused. **Rain Elfenbeini uurimus oma kodukoha kunagisest kooli- ja kultuurielust aitab heita pilku 60—70 aasta taha.** Tema lahkelt loal oleme lõike sellest uurimusest ajalehele kohandanud.

Põlli Kõrgema Rahvakooli kohta on andmeid veel 1919. aastast. Kool asus Rapla maantee ääres. Lapsed pidid kooli tulema üheksa-aastaselt. Vanemad õpilased olid peaaegu täisnimesed. Koolimajas oli suur klassituba, nurgas seisis vana orel, keskel olid pikad pingid. Üle tee väikeses majas oli veel üks klassiruum, seal asusid ka õpetaja Adu Kuljuse ja kooliteenija korterid. Koolijuhataja oli Peeter Lapmann. Tema naine Adele oli õpetaja.

1920. a. asutati

Varbola 6-kl. Algkool,

mis hakkas tööle likvideeritud Põlli mõisa härrastemajas. Kool sai oma nime 1,5 km kaugusel asuva Varbola maalinna järgi.

Varbola vallas oli veel kaks 2-klassilist kooli — Ohukotsu ja Pajaka. Viimase on praegu seadnud Varbola Algkool. Kolmandast klassist alates käisid kõik lapsed Varbola koolis. Kaugemalt õpilased elasid nädal aega internaadis, mis mahutas 30—40 last. Toidukraam — liha, kartulid, kruubid, herned, jahu, leib — toodi kodunt kaasa ja kokatädi tegi süüa, tavaliselt talutoitu.

Alguses oli koolis umbes 50 õpilast ja neli klassikomplekti: I ja II klass olid koos, III ja IV klass eraldi ning V ja VI klass koos. Esialgu töötas koolis kolm pedagoogi. Johannes Põld oli juhataja, Evelin Põld ja Adu Kuljus õpetajad. Hiljem kool kasvas. Igas klassis

kompleksis oli 20—29 õpilast. Juurde tuli ka õpetajaid. Koolikohustus oli neli klassi. Edasi oli kooliskäimine vabatahtlik. Umbes 60% lastest jätkas õpinguid V klassis. Aastate jooksul kõikus õpilaste arv koolis 80 ja 120 vahel.

Peamised õppeained olid emakeel, matemaatika, ajalugu, loodusõpetus ja geograafia. Kolmandast klassist alates

mitmehäälseid koorilaulu, näiteks «Sind surmani», «Mis mulle jutustad, Koidikutuul?», «Kuldrannake», «Oma saar», «Kus põhjalahe kohiseb» ja palju teisi. Õpilased kandsid ette näidendeid. 1926. a. koolilõpupidu oli Varbola linnusel, kus esitati Oskar Lutsu «Nukitsamees».

Koolipidudega teeniti ka koolile hädavajalikku raha.

Varbola kultuuriloost I.

õpiti saksa keelt. Õpilaste teadmiste hinded olid «hea», «rahuldav» ja «nõrk». Tunnistused saadi kaks korda aastas, jõuluvaheajaks, mis kestis 24. detsembrist 7. jaanuarini, ja õppeaasta lõpus, mai-kuu teisel poolel.

Võimlemistunnid olid mõisa suures saalis 8,5×9,5 m). Iga esmaspäeva hommikul oli seal kooli kogunemine. Kaks-kolm korda aastas peeti saalis ka koolipidusid, kus õpilased esinesid oma eeskavaga. Lauldi

1923./24. õppeaastal otsustasid koolijuhataja Aliide Andersen ja kooli hoolekogu korraldada peo, et koguda raha harmooniumi ostmiseks. Kooli vanal orelil ei saanud enam mängida ja lauluõpetaja pidi tunde läbi viima viiuliga. Peol mängiti A. Kitzbergi «Libahunti». Oskuslikult kasutati lavaks kahte tuba, väga hea oli punakas valgus jaanitulestseis ja ilusad olid maalitud dekoratsioonid. Rahvas võttis näidendi väga soojalt vastu ja pidu tõi sisse hulga raha.

1928/29. õppeaastal asutati kooli juurde kaheaastane

täienduskool tütarlastele kodumajanduse õpetamiseks.

Õppima asus 20 tüdrukut. Pea-õhik oli käsitöö. Koolile mu-retseti viis komplekti kiritel-gesid ja õpetati kuduma kirikangaid. Õppekavas olid ka üldhariduslikud ained, karjamajandus, juurdelõikamine

1920—1923, tubli ja energiline laulu- ja muusikaõpetaja; **Johannes Põld**, koolijuhataja 1920—1923, õpetas matemaatikat, laulmist ja geograafiat; **Evelin Põld**, õpetaja 1920—1923, õpetas eesti keelt ja kodulugu; **Mari Vanaveski** (Kann), õpetaja 1922—1938, õpetas saksa keelt, käsitööd ja võimlemist; **Aliide Andersen**, koolijuhataja 1923—1924; **Berta Pertmann**, õpetaja 1923—1924; **Aleksei Kann**, õpetaja 1923—1924, õpetas saksa keelt ja matemaatikat; **Olga Kasberg**, õpetaja 1923—1927; **Johannes Terasmaa** (Treumann), koolijuhataja 1924—1941; **Helmi Varm**, õpetaja 1928—1934; **Artur Rõõm**, õpetaja 1936—1941; **Aino Sirilepp**, õpetaja 1936—1941.

Pikemat aega töötas koolijuhatajana Johannes Terasmaa. Ta oli väga hea lauluõpetaja. 1924. aastal osteti koolile harmoonium. Kooli laulukoori võeti õpilasi alates III klassist. Tavaliselt õpiti kolmehäälseid laule. 1929. a. loodi täienduskooli baasil ka naiskoor. Käidi 1929. a. laulupeol.

1933. a. lõpul abiellus J. Terasmaa õpetaja Helmi Varmiga. 1934. a. oktoobris sündis poeg Kalju Terasmaa, praegu tuntud laulja ja löökpillimängija. Ema suri sünnitusel. Johannes Terasmaa oli Varbola Algkooli juhataja kuni oma surmani 1941. a.

Õpetaja J. Terasmaa oli Varbola kandi kultuurielu peamine korraldaja ning juht. Tal oli külaelanike ja õpilaste seas suur autoriteet. Johannes Terasmaa oli vaikne ja rahulik, hästi tasakaalukas ning järjekindel mees, kelle ümber koondusid kohalikud noored. Varbola Algkooli ruumides käidi koos laulmas, tantsimas ja pilli mängimas.

Põlli laulukoor

õppis ära kõigi tolleaegsete laulupidude repertuaari ja palju teisi koorilaulu. Peamiselt tegutses segakoor, kuid õpiti ja esitati ka nais- ja meeskoorilaulu. Lauljad olid samad. Kooris oli 25—30 liiget. Võeti osa kohalikest laulupäevadest Raplas, Varboles, Nissis. 1929. ja 1933. aastal käidi Tallinna üldlaulupidudel, 1931. a. Tartu laulupeol.

Põlli laulukoor. 1932.

(Järgneb)